

Prof. Hana Cervinkova, Department of Anthropology, Maynooth University

Recenzja rozprawy habilitacyjnej i dorobku naukowego dr. Justyny Pilarskiej

W przygotowaniu niniejszej recenzji w przewodzie habilitacyjnym dr. Justyny Pilarskiej opieram się na ustawie z dnia 20 lipca 2018 r. „Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce”. Kieruję się także wskazówkami zawartymi w dokumencie Rady Doskonałości Naukowej „Postępowania dotyczące nadawania stopnia doktora habilitowanego” z dn. 5 sierpnia 2021. Dr Pilarska jako osiągnięcie, o którym mowa w art. 219 ustawy, wskazała dzieło opublikowane w całości, monografię pt. *Sarajewo jako locus educandi. Studium Przypadku* (Impuls, Kraków 2021). W swojej recenzji skupiam się głównie na ocenie rozprawy habilitacyjnej, w drugiej części poddaję także ocenie pozostały dorobek i aktywność naukową habilitantki.

Rozprawa habilitacyjna

W rozprawie habilitacyjnej Justyna Pilarska rozpatruje kwestie związane z procesem tworzenia tożsamości na osi człowiek-miasto-inny stosując dynamiczne i relacyjne rozumienie związków między człowiekiem i przestrzenią. Praca jest, jak stwierdza, próbą „przedstawienia koncepcji pedagogicznego rozumienia międzykulturowego miasta jako środowiska wychowawczego”. (s. 27) Rozprawa opiera się na dogłębnych i długotrwałych badaniach, które habilitantka prowadziła w wyjątkowej przestrzeni miejskiej – Sarajewie – mieście pogranicza kultur, przenikniętego traumą konfliktów jak również unikatową historią współistnienia i różnorodności.

Rozprawa habilitacyjna jest obszerna (524 strony) i składa się ze wstępu, siedmiu rozdziałów i zakończenia. Trzy pierwsze rozdziały mają charakter metodologiczny, koncepcyjny, i historyczno-opisowy. Metodologiczny rozdział przedstawia zarys paradygmatów i podejść, na których autorka opiera swój projekt badawczy. Omawia ona ramy teoretyczne czerpiąc z socjologii przestrzeni, pedagogiki miejsca jak również interdyscyplinarnych koncepcji, takich jak praktyki przestrzenne, memory scapes i traumascapes. Rozdział zawiera też wyjaśnienie przyjętej metody jakościowego studium przypadku i opis procedury badawczej.

Rozdział drugi i trzeci omawiają kategorie miejsca i przestrzeni w odniesieniu do Sarajewa, jego historii i tożsamości. W drugim rozdziale, odwołując się do koncepcji antropologicznych, pedagogicznych i socjologicznych autorka rozważa przestrzenne wymiary społecznego bycia w świecie i w mieście. Specjalną uwagę autorka poświęca kategorii domu i pedagogicznemu wymiarowi przestrzeni i miejsca. Rozdział trzeci jest analizą Sarajewa w ujęciu historycznym i społecznym, i skupia się na jego zmieniającym się krajobrazie w czasoprzestrzeni. Rozdział ten i następne, zakończone są refleksjami autorki, w których dokonuje ona triangulacji źródeł i pewnego podsumowania głównych treści w odniesieniu do literatury.

Następne trzy rozdziały rozprawy habilitacyjnej (4 – 6) przedstawiają wyniki badań terenowych, które autorka prowadziła stosując obserwacje, spacer miejski, techniki fotograficzne i wywiady półstrukturyzowane. Na podstawie kodowania emergencyjnego autorka wyłoniła trzy pola empiryczne – mentalne i emocjonalne mapy miasta, miasto jako przestrzeń międzykulturowego uczenia się, i zróżnicowana kulturowo przestrzeń i tożsamość – które omawiane są kolejno w każdym z rozdziałów.

W ostatnim, siódmym rozdziale, który autorka określa jako „refleksja empiryczna”, dokonuje ona próby wpisania wyników badań w dyskusję nad pedagogicznym wymiarem miejsca, edukacyjnym potencjałem przestrzeni miejskiej, szczególnie w obszarze kształtowania międzykulturowej wrażliwości.

Ocena rozprawy habilitacyjnej

Rozprawa habilitacyjna Dr Justyny Pilarskiej jest wyjątkowa w kilku aspektach: 1. Autorka przedstawia szerokie interdyscyplinarne podejście do studium miasta, wykazując

niewątpliwą erudycje naukową, czerpiąc z dorobku kilku dyscyplin. Jednak jej epistemologiczne rozumie przestrzeni miejskiej jest głęboko pedagogiczne – stawia ona edukacyjny potencjał przestrzeni miejskiej na pierwszym planie, co czyni jej pracę szczególnie interesującą i wnoszącą znaczący wkład do dyscypliny, którą jest pedagogika. Stanowi ona ważny głos w obszarach pedagogiki społecznej i edukacji międzykulturowej, jak również bardziej specyficznie w pedagogice miejsca, miasta i tożsamości – podejściach, które autorka nazywa „międzykulturową pedagogiką miasta”. 2. Habilitantka prowadziła dogłębne terenowe badania na przestrzeni wielu lat czytając przestrzeń Sarajewa poprzez studium jego historii jak również podejmując próbę emicznego rozumienia dylematów tożsamościowych jego mieszkańców. Wysiłek ten zaowocował pracą, która przekonuje czytelnika do edukacyjnego potencjału Sarajewa jako przestrzeni, w której różnorodność stanowi podstawę tożsamości miejsca i jego obywateli. Autorka pokazuje jak sarajewianie konstruują tożsamość miejsca w kategoriach różnorodności i otwartości na Innego, który jest jednocześnie częścią ich samych. Procesu tego dokonują w interakcji z przestrzenią swojego miasta w trakcie życia codziennego – podmiotowość międzykulturowa kształtowana jest w interakcji z materialną tkanką urbanistyczną. Kluczową rolę w tym procesie odgrywa pamięć historyczna, która powstaje w relacji z miejscem i krajobrazem naznaczonym traumą wydarzeń z przeszłości, których znaczenie powstaje w trakcie trwającego procesu interpretacji.

Jeżeli chodzi o uwagi krytyczne, to dotyczą one długości opracowania, zwłaszcza nadmiernie obszernych początkowych rozdziałów. Ze względu na nagromadzenie różnego rodzaju treści trudno zorientować się w celach i intencjach autorki. Wynika to może ze specyficznego charakteru opracowania, jakim jest rozprawa habilitacyjna i odczuwanej przez autorkę potrzeby możliwie szerokiego przedstawienia posiadanej wiedzy. W mojej ocenie nieco krótsze opracowanie skupiające się na wynikach wyjątkowych i oryginalnych badań autorki i ich interpretacji poprzez nieco zawężony wybór koncepcji przyczyniłoby się do wzmocnienia efektu pracy i ułatwiło czytelnikowi poruszanie się w opracowaniu.

Konkludując, rozprawę dr Justyny Pilarskiej oceniam wysoko i stwierdzam, że spełnia ona wymagania stawiane pracom habilitacyjnym. Stanowi ona niewątpliwie oryginalny wkład w pedagogikę i wyznacza nowe obszary badań nad edukacyjnym i pedagogicznym potencjałem

przestrzeni miejskich i nad edukacją międzykulturową. Autorka wykazuje się metodologiczną erudycją, samodzielnością naukową, jak również wyjątkowo szeroką wiedzą jeżeli chodzi o interdyscyplinarny dorobek naukowy w obszarze badań nad miastem, tożsamością i ich pedagogicznym wymiarem.

Pozostały dorobek i aktywność naukowa

Pozostały dorobek naukowy habilitantki jest obszerny. Po uzyskaniu stopnia doktora dr Pilarska opublikowała 2 monografie autorskie, 3 zbiory pod redakcją, 25 artykułów w czasopiśmie i 18 rozdziałów w książkach. Wygłosiła ona również 51 wystąpień na konferencjach – również międzynarodowych. Zainteresowania badawcze habilitantki można podzielić na trzy obszary: 1. Zróżnicowanie kulturowe i pogranicze kulturowe. 2. Miasto jako przestrzeń międzykulturowa o walorach edukacyjnych. 3. Jakościowe metody badań społecznych. W obszarach tych habilitantka prowadziła różnorodne projekty badawcze w Polsce i za granicą będąc pracownikiem Zakładu Edukacji Międzykulturowej i Badań nad Wspieraniem Społecznych w Instytucie Pedagogiki Uniwersytetu Wrocławskiego.

W pierwszym obszarze dotyczącym zróżnicowania kulturowego i pogranicza habilitantka prowadziła badania w Bośni i Hercegowinie, skupiając się na różnicy kulturowej jako podstawowym aspekcie ładu społecznego. Zainteresowania te doprowadziły do badań stanowiących podstawę rozprawy habilitacyjnej, mianowicie skupienia się na Sarajewie jako przestrzeni międzykulturowego uczenia się. Badania w Sarajewie i dylematy z nimi związane znów stanowiły inspirację do poszukiwań metodologicznych. Habilitantka aktywnie podejmuje zagadnienia związane z rozwojem jakościowych metodologii badawczych, w tym metodologii indygenicznych. Oprócz badań na Bałkanach przeprowadziła ona autorski projekt badawczy metametodologiczny w Australii, w ośrodkach akademickich i kulturowych z osobami o autochtonicznym pochodzeniu. Inspiracje te pomagają jej poszerzyć metodologiczne podejścia europejskie i przekładają się na coraz bogatszy dorobek publikacyjny w języku polskim i angielskim, w czasopiśmie i zbiorach polskich oraz zagranicznych. Habilitantka zainteresowana jest naukowo też kulturą Japonii gdzie ukończyła studia i wyżyty badawcze.

Habilitantka jest aktywną członkinią w Zespole Pedagogiki Kultury i Edukacji Międzykulturowej Komitetu Nauk Pedagogicznych PAN jak również Sekcji Metodologii Badań Pedagogicznych KNP PAN. Udziela się też w międzynarodowych stowarzyszeniach naukowych, takich jak International Union of Anthropological and Ethnological Sciences (IUAES), albo World Education Research Association (WERA). Znacząca część dorobku habilitantki opublikowana została w języku angielskim i jest ona aktywną członkinią międzynarodowej wspólnoty badawczej. Ostatnie jej publikacje w obszarze metodologii indygenicznych są oryginalne i niosą w sobie potencjał nowego wkładu do pedagogiki polskiej i międzynarodowej.

Konkluzja

Podsumowując całość dorobku habilitantki, stwierdzam, że spełnia on z nadmiarem wymagania stawiane w postępowaniach habilitacyjnych. Rozprawa habilitacyjna jest dziełem oryginalnym, opartym na obszernych badaniach terenowych, wykazującym się samodzielnością naukową, i stanowi istotny wkład do rozwoju pedagogiki. Pozostały dorobek habilitantki jest wielowątkowy i o międzynarodowym zasięgu. Wnioskuje zatem o dopuszczenie dr Justyny Pilarskiej do dalszych etapów postępowania habilitacyjnego.

Maynooth, 9 września 2022

Hana Cervinkova

